

Årsredegørelse 2023

Sammenslutningen af Videnspædagogiske Aktivitetscentre i Danmark

VPAC kan spille en endnu mere aktiv rolle

Sammenslutningen af Videnspædagogiske Aktivitetscentre i Danmark (VPAC) samler 15 oplevelsescentre på tværs af landet, som hver dag løfter en vigtig samfundsopgave. Vi deler viden og skaber forståelse for emner, der bevæger og former os som danskere – og som mennesker. Hvad enten det er naturvidenskabens mysterier, der gøres håndgribelige, den danske natur, man får mellem fingrene, eller vores fælles historie, man mærker på egen krop. Det gør vi hver især med største engagement på et solidt fagligt fundament. Men potentialet er endnu større.

Når vi med denne publikation for anden gang samler op på VPAC-institutionernes virke i året, der er gået, så er det med understregning af, at vi sætter et tydeligt aftryk som både læringstilbud og som attraktioner. Det er vi som forening glade for at dele.

Mere end 1,7 millioner gæster besøgte os i 2023, og ud af dem var hver fjerde udenlandske turister. Vi er dermed et værditilbud for både danskerne og den internationale turisme, og det er vi stolte af. Hvad vi er særligt glade for er, at vi gennem året har gennemført flere end 5.000 undervisningsforløb med deltagelse af mere end 213.000 elever fra grundskoler og gymnasier på tværs af landet.

Mens vi oplever en markant stigning i antallet af turister, der besøger os, så viser det samlede billede af skolebesøgene et fald sammenlignet med sidste år. Der er desværre dele af landet, hvor skolerne sparer på lejrskoleturene, og det betyder, at flere VPAC-institutioner bliver presset på deres grundlag uden for højsæsonerne. Vi løfter en vigtig opgave både socialt og fagligt, når elever med vidt forskellige baggrunde både mærker et fællesskab, bliver klogere og ikke mindst bliver inspireret af et besøg på en af de 15 VPAC'ere. Derfor følger vi denne udvikling tæt.

Bæredygtighed er højt på vores alles dagsorden. Vi arbejder med vores miljø- og klimamæssige bæredygtighed, hvor vi står på to ben. Vi reducerer vores

aftryk, og vi bidrager gennem vores formidling til at skabe både forståelse og engagement for klima og biodiversitet. Samtidig er social bæredygtighed en uløselig del af vores DNA. Det gælder eksempelvis vores involvering af frivillige og ansatte på kanten af arbejdsmarkedet, eller vores tilbud til udsatte målgrupper. Begge typer bæredygtighed vil vi arbejde endnu mere med i de kommende år.

Både fonde, stat og kommuner investerer betragteligt i de Videnspædagogiske Aktivitetscentre, og det er afgørende for både at bringe vores formidling ud til flere, og for at vedligeholde og udvikle vores produkt. Det vakte begejstring, da aftalepartierne bag finansloven for 2024 gav en ekstrabevilling på ét år på 3,5 mio. kr. Det gør en stor forskel for os. Vi håber og tror på, at politikerne kan se potentialet og har mod til at øge investeringen i de Videnspædagogiske Aktivitetscentre med en større årlig pulje.

Vores ønske er beskedent ud fra den værdi, aktivitetscentrene skaber for samfundet. VPAC-puljen til deling mellem alle 15 centre bør hæves til 40 mio. kr. årligt, og det årlige omprioriteringsbidrag på to pct., som gradvist udhuler puljen, skal afskaffes – på samme måde, som man i 2020 gjorde det for kulturinstitutionerne under Kulturministeriet.

En større statslig støtte vil ikke blot være en anerkendelse af VPAC'ernes dedikerede indsats, det vil også gøre en konkret og mærkbar forskel i indsatsen for at løfte særligt børns og unges trivsel og forbedre og udvide vores undervisningstilbud og formidlingsarbejde.

Vi fortsætter vores indsats og håber, den kan styrkes yderligere!

God læselyst.

Bestyrelsesleder Kim Gladstone Herlev
Adm. direktør for Experimentarium

Hvad er VPAC?

VPAC (Videnspædagogiske Aktivitetscentre) er statsanerkendte institutioner i Danmark, der specialiserer sig i inddragende vidensformidling til både offentligheden og skoler. VPAC-institutionerne spiller en vigtig rolle i undervisningen på skoler og gymnasier landet over, ved at tilbyde en unik og engagerende læringsmetode, som appellerer til børn og unge. De er dermed kommunikationsled mellem borgere, uddannelsesinstitutioner og forskningsinstitutioner. VPAC-institutionerne er samtidig kulturattraktioner med både lokal, regional og national tiltrækningskraft, som spiller en vigtig rolle i turisme og oplevelsesøkonomien.

VPAC-institutionerne spænder over hver deres selvstændige formidlingsområder, men alle er karakteriseret ved en konstant stræben efter dynamik, udvikling og publikums involvering. Institutionerne prioriterer kvalitetsudvikling og aktualitet med fokus på udviklingsopgaver. Desuden skal VPAC-institutionerne og deres aktiviteter opretholde en international standard og vække international interesse.

Fælles for VPAC-institutionerne er, at de ikke kan defineres som traditionelle samlinger og derfor ikke modtager støtte under for eksempel Museums- eller Zoo-lovgivningen.

De 15 institutioner dækker to omfattende vidensfelter:

Naturvidenskab og naturviden

Disse VPAC-institutioner yder en stor formidlingsindsats for at øge naturvidenskab-sinteresse blandt børn og unge i Danmark samtidig med, at flere af institutionerne formidler oplevelser og viden om unik dansk natur.

VPAC-institutioner, der formidler inden for disse områder, er:

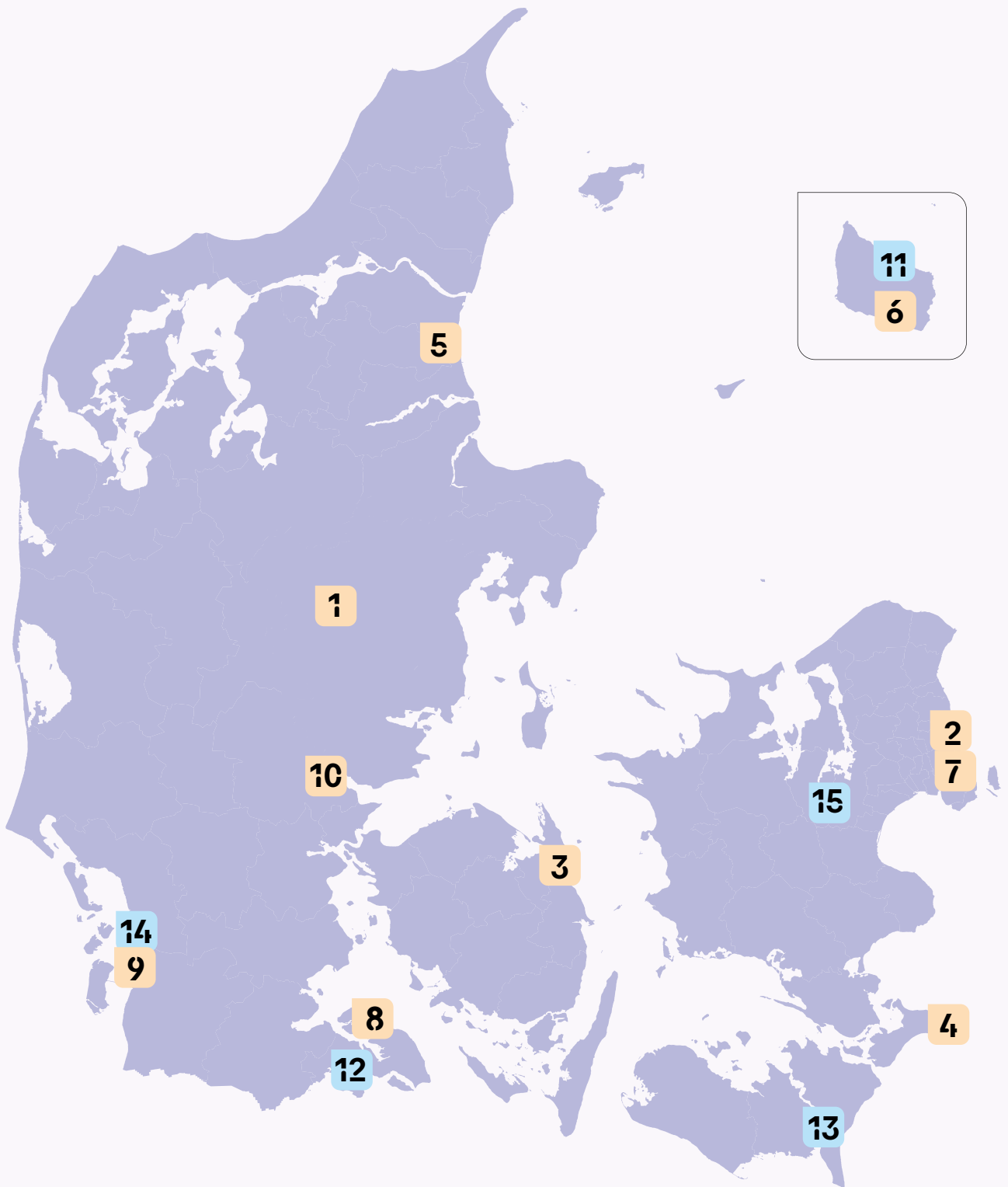
1. AQUA Akvarium & Dyrepark
2. Experimentarium
3. Fjord & Bælt
4. GeoCenter Møns Klint
5. Lille Vildmosecentret
6. NaturBornholm
7. Planetarium
8. Universe
9. Vadehavscentret
10. Økolariet

Historie- og kulturviden om Danmark

Tilsammen formidler disse institutioner hovedtræk i danmarkshistorien og dens kulturarv fra stenalderens, jernalderens, vikingetidens og middelalderens livsforhold til 1800-tallets dansk-tyske krige om Danmarks sydgrænse.

VPAC-institutioner, der formidler inden for disse områder, er:

11. Bornholms Middelaldercenter
12. Historiecenter Dybbøl Banke
13. Middelaldercentret
14. Ribe Vikingecenter
15. Sagnlandet Lejre

1

5

10

14
9

8

12

3

15

2
7

13

4

11

6

Foreningen

Alle 15 Videnspædagogiske Aktivitetscentre er samlet i foreningen Sammenlutningen for Videnspædagogiske Aktivitetscentre i Danmark (VPAC), der er en selvstændig medlemsforening i Dansk Industri.

Foreningens formål er at styrke fællesskabet mellem VPAC-institutionerne i Danmark og at synliggøre institutionernes indsats for at formidle viden og indsigt i natur, historie og videnskab gennem lærerige, praktisk orienterede og udfordrende aktiviteter for alle sanser.

Bestyrelse

Foreningen ledes af en bestyrelse bestående af medlemmer, der afspejler de Videnspædagogiske Aktivitetscentre emnemæssigt ud fra to faglige kategorier, "natur" og "kultur".

Bestyrelsen består af følgende medlemmer pr. august 2024:

- Adm. direktør Kim Gladstone Herlev, Experimentarium (bestyrelsesleder)
- Leder og dramaturg Christin Clausen, Ribe Vikingecenter
- Direktør Jane Lindedam, Bornholms Middelaldercenter
- Direktør Kim Kock-Hansen, NaturBornholm
- Direktør Klaus Melbye, Vadehavscentret
- Direktør Lars Holten, Sagnlandet Lejre
- Adm. direktør Mette Broksø Thygesen, Planetarium

Medlemmer af foreningen, er virksomheder der modtager støtte fra Undervisningsministeriets pulje, Tilskudsordningen for Videnspædagogiske Aktivitetscentre på finanslovens § 20.89.03.30.

Økolariet: Leg, leg og lær til klimahandling

Økolariet er et videns- og oplevelsescenter i Vejle med formidling om klima, klode og bæredygtighed. Her bliver de besøgende motiveret og inspireret til at kunne foretage klimavenlige ændringer i hverdagslivet. Økolariet havde i 2023 rekordstort besøgstal på næsten 94.000 gæster. Det er en stigning på 14 pct. fra 2022, og siden 2013 er besøgstallet mere end fordoblet. Den store stigning af besøgende i Økolariet skyldes flere ting, som opgradering af udstillinger og undervisningstilbud, ændret markedsføring og flere, der interesserer sig for og søger mere viden om bæredygtighed og klima – på den mere sjove og legende måde. I november 2023 vandt Økolariet prisen for Vejles bedste turist- og kulturoplevelse og blev også certificeret som Green Attraction.

Experimentarium: Fra besøgende til brugere

Experimentarium modtog i 2023 i alt 442.000 besøgende. Det er sidste gang, der måles på ”besøgende”. Experimentarium har indledt arbejdet med en ny strategi, der har fået navnet ”Voksevækst”. Kernen i strategien er målet om at blive landsdækkende og nå 1,6 millioner ”brugere” i 2028. En bruger er defineret ved aktivt at involvere sig i et produkt fra Experimentarium, som har til formål at formidle naturvidenskab, teknologi og bæredygtighed. Experimentarium måler således ikke mere på ”besøgende”, men tæller i stedet ”brugere”. De mange brugere skal nås gennem permanente og midlertidige aktiviteter over hele landet.

Planetarium: Stigende besøgstal – herunder besøg af skole- og gymnasieelever samt unge under 27 år

Med et besøgstal på knap 150.000 gæster i 2023, det højeste i 13 år, fortsætter den positive udvikling i Planetarium. Planetarium har ligeledes succes med fremdriften af strategiske indsatsområder som skolebesøg, lærerkurser og unges (manglende) besøg på kulturinstitutioner. Knap 19.000 skole- og gymnasieelever besøgte Planetarium i forbindelse med deres undervisning, hvilket er det højeste antal skoleelever i seks år. Planetarium blev på landsplan den fjerde mest besøgte videns- og kulturinstitution i forbindelse med afholdelse af K7 for unge under 27 år, kun overgået af Glyptoteket, ARoS og Louisiana. Årsomsætningen og den gennemsnitlige omsætning pr. gæst blev i 2023 den højeste i hhv. 25 år og 34 år.

Besøgstal

Besøgstallet er en afgørende faktor for alle Videnspædagogiske Aktivitetscentre, både for at realisere VPAC-institutionernes mission om at involvere og skabe læring hos så mange som muligt, men også fordi det er en nødvendighed for at balancere økonomien.

1,7 millioner gæster besøgte en VPAC i 2023, hvilket udgør en stigning på tre pct. fra 2022 til 2023. Siden 2019 er VPAC-institutionernes samlede årlige besøgstal steget med 200.000 gæster. Udviklingen dækker dog over betydelig variation mellem institutionerne, idet syv ud af 15 har oplevet fald i besøgstal. De mest markante fremgange i gæster er hos Økolariet og Sagnlandet Lejre, der begge har set en stigning på 13 pct. i gæster siden 2022.

I gennemsnit havde hver VPAC 113.000 gæster i 2023. Til sammenligning er det et højere niveau end de 97 statsanerkendte museer, der i 2023 havde et gennemsnitligt besøgstal på 100.000 gæster. VPAC-institutionerne placerer sig dermed som vægtige kulturinstitutioner i turisme- og kulturlandskabet med en betydelig attraktionskraft.

Procentvis udvikling i besøgstal fra 2022–2023 fordelt på de 15 VPAC-institutioner

Kilde: Indrapporterede besøgstal til DI

Experimentarium er den mest besøgte VPAC-institution med 442.000 gæster i 2023. På VisitDenmarks attraktionsliste placerer det Experimentarium som den ottende mest besøgte attraktion i Danmark i museums-kategorien. GeoCenter Møns Klint har anden flest gæster blandt VPAC-institutionerne med 269.000 besøgende.

Syv ud af ti besøg hos VPAC-institutionerne er uden for skolernes sommerferie, hvor besøg fra gymnasier og skoleklasser er en afgørende del af målgruppen uden for højsæsonen. Det er kritisk for VPAC-institutionernes mulighed for at holde åbent i store dele af året, som forlænger sæsonen til glæde for alle gæsterne. Lejrs-koler er således også afgørende hos mange af institutionerne.

VPAC-institutionerne evner særligt at tiltrække børnefamilier, både med mindre og større børn. Det omfatter både de lokale brugere, danske turister og gæster fra udlandet. En fjerdedel af alle de besøgende er udenlandske turister.

Alene fra 2022 til 2023 er antallet af udenlandske turister, der besøger en VPAC-institution, steget med 31 pct. 10 ud af 15 institutioner har haft vækst i udenlandske turister. Mest markant hos Planetarium og Experimentarium, der begge har set en fordobling i de internationale gæster. Der har samtidig været markant vækst i turister hos blandt andet Fjord & Bælt og Sagnlandet Lejre. Stigningen hos VPAC-institutionerne overgår dermed betragteligt den generelle stigning i udenlandske turister i Danmark, som fra 2022 til 2023 steg med fire pct. målt på overnatninger¹.

¹ Danmarks Statistik, statistikbanken tabel TURIST

1,7 mio

Besøgte en VPAC-
institution i 2023

70 pct.

af gæsterne kommer uden
for skolernes sommerferie

24 pct.

af gæsterne over hele året
er udenlandske turister

Inddragende formidling

De Videnspædagogiske Aktivitetscentre står for en inddragende vidensformidling på internationalt niveau af vanskeligt tilgængelige emner inden for natur, videnskab og historie.

VPAC-institutionerne er som eksternt læringstilbud et supplement til det formelle uddannelsessystem i Danmark, der tilbyder formidling til en bred målgruppe på tværs af alle aldre. De bidrager således til livslang læring og er en inspirationskilde for alle besøgende.

En væsentlig del af VPAC-institutionernes aktiviteter er målrettet undervisning i grundskolen og ungdomsuddannelserne. Her har centrene uddannede formidlere, som både bistår i den direkte formidling til elever og understøtter skolerne med relevant undervisningsmateriale.

VPAC-institutionerne repræsenterer derfor unikke læringsmiljøer, der udgør et vigtigt alternativ til klasselokalets traditionelle undervisning. Hos institutionerne møder eleverne praksisnær undervisning, der pirrer deres nysgerrighed og giver lyst til læring. De bliver aktive medskabere af egen viden og får i VPAC-institutionernes spændende rammer mulighed for at udfolde nye sider af sig selv sammen med deres kammerater.

I 2023 stod VPAC-institutioner samlet set for over 5.000 undervisningsforløb med besøg fra knap 213.000 skoleelever. To ud af tre VPAC-institutioner oplevede et fald i skolebesøg i 2023, og sammenlagt faldt antallet af skolebesøg med ni pct. fra 2022. Det er ikke mindst i lejrskoledestinationer som Bornholm og Sønderjylland, hvor der tegner sig et fald i skolebesøg. Der er således en oplevelse af, at skolernes økonomi har været mere presset i 2023, og at blandt andet lejrskolebesøg enten helt har været fraprioriteret, eller at eksterne læringstilbud på turen har været valgt fra.

VPAC-institutionerne bygger bro mellem forskning og formidling til grundskolen og ungdomsuddannelserne i særdeleshed og borgerne i almindelighed.

VPAC-institutionerne bidrager med nytænkning inden for formidling af natur, videnskab og historie. Her anvendes de nyeste interaktive læringsformer, og gennem arbejdet bidrager centrene med fortløbende udvikling af nye didaktiske metoder, både blandt centrene selv og i det formelle skolesystem.

212.860

elever fra grundskoler og ungdomsuddannelser besøgte i 2023 en VPAC-institution

5.055

undervisningsforløb blev gennemført i 2023

1.806

deltagere på kurser for lærere og studerende i 2023

Experimentarium har det højeste antal skolebesøg med næsten 82.000 elever i 2023, imens Lille Vildmosecentret med 650 var topscorer på antal undervisningsforløb. I gennemsnit stod hver VPAC-institution for 337 undervisningsforløb i 2023 og havde 14.191 skolebesøg.

Institutionerne spiller også en aktiv rolle i at klæde lærere i grundskolen på til nye typer læringsforløb. Det kan eksempelvis være kurser i undervisningsøvelser rettet mod udendørs naturformidling eller historisk formidling.

12 ud af 15 VPAC-institutioner har i forskelligt omfang afholdt kurser målrettet lærere og studerende i 2022. De fem mest aktive kursussteder blandt institutionerne havde i gennemsnit 274 kursusdeltagere gennem et forløb.

Institutionerne spiller således også en aktiv rolle i at klæde lærere i grundskolen på til nye typer læringsforløb. Det kan eksempelvis være kurser i undervisningsøvelser rettet mod udendørs naturformidling eller historisk formidling.

12 ud af 15 VPAC-institutioner har i forskelligt omfang afholdt kurser målrettet lærere og studerende i 2023. AQUA Akvarium & Dyrepark stod for flest kurser med 606 deltagere, hvilket var en stigning på 70 pct. fra 2022.

GeoCenter Møns Klint : Aktivitet til krop og hjerner for lejrskoler

På GeoCenter Møns Klint er børn og unge en meget højt prioriteret målgruppe. Derfor har centret udviklet 16 spændende undervisningsforløb som kan gennemføres for både elever i folkeskolen og på gymnasierne. Centret tilbyder også 4 forskellige lejrskolepakker, som gør det nemt og enkelt for lærerne at komme afsted med deres elever. Pakkerne er inklusive faglige forløb, teambuilding aktiviteter, overnatning og forplejning. "Hjerne-føden" sørger de gode naturvejledere for, i emner som biodiversitet, bjergarter og evolution.

Bornholms Middelaldercenter: Det levende læringsforløb

Bornholms Middelaldercenter arbejder aktivt med praksisnær og inddragende formidling, hvor børnene lærer gennem fysisk aktivitet, ofte ved hjælp af rekvisitter, dragter og rollespil. "Det levende Læringsforløb" er et sådan 2-dags program med overnatning i Stormandssalen og aktiviteter målrettet mellemtrins-klasser. En 4. klasselærer fortæller, at både faglig indlæring og klassedynamik fik et stort løft. Hun oplevede, at alle børn var aktive og bidrog, selv de normalt tilbageholdende eller støttede elever, var hér med fuldstændig på lige fod med kammeraterne. Da middelalderlivet er nyt for alle, er der rum for, at vores dygtige medarbejdere kan skabe succesoplevelser for dem, som ikke så tit shiner i klassen. Fællesskabet vokser når sjov og læring kombineres uden for klasselokalet.

AQUA Akvarium og Dyrepark: Eksterne læringsmiljøer i et uddannelsesperspektiv

I AQUA Akvarium og Dyrepark er samarbejdet med VIA's pædagoguddannelse fortsat og videreudviklet. Gennem de seneste år er der knyttet et meget stærkt bånd til VIA og AQUA som kompetencecenter er integreret dybt ind i de studerendes uddannelse. Således er bl.a. en uge af de studerendes grunduddannelse flyttet ud i AQUA Akvarium og Dyrepark og i samarbejde med VIA undervises de studerende denne uge af AQUA's formidlere. Her foldes læreplanstemaet "Natur, udeliv og science" ud, og de studerende får en tydelig kobling imellem teori og praksis i et autentisk læringsmiljø. Formålet med samarbejdet som disse er at skabe en bærende vej til at få formidlet natur og naturdannelse til fremtidens generationer.

Middelaldercentret: En totaloplevelse, man gerne vil betale for, og hvor alle kan være med

Glade gæster støtter op om den attraktion de besøger. Middelaldercentret har relativt set et højt "spend per head", og centret har en mangeårig tradition for, at lade de kommercielle dele af oplevelsen undersøge videnspædagogikken. Gennem f.eks. historiske ølsmagninger i middelaldergæstgiveriet, i samarbejde med lokale bryggerier, højner Middelaldercentret de bæredygtige lokale fødevareroplevelser. Og gennem salg af ridder-merchandise løfter centret den immersive oplevelse som "fan" i ridderturneringerne. Centret sørger for at have et udbud, så også de skolebørn der ikke har så mange lomme penge, også kan få et memorabilia med hjem, og generelt har centret fokus på service og velvære i hele oplevelsen.

Økonomi

294,6 mio. kr.

i samlet omsætning hos
VPAC-institutionerne i 2023

VPAC-institutionerne drives, som øvrige kulturinstitutioner, med et almennyttigt formål med undervisnings- og formidlingspligt og uden afkast. Institutionernes økonomi er hovedsageligt baseret på egne indtægter, der hovedsageligt genereres ved salg af entrébilletter og abonnementer, salg af mad og drikkevarer, butikssalg samt møder og arrangementer. Institutionernes skoletjenestevirksomhed udgør en vigtig andel af disse indtægter.

Med en samlet omsætning på 294,6 mio. kr. i 2023 havde institutionerne en gennemsnitlig omsætning på 19,6 mio. kr. Det er en stigning på 12 pct. fra 2022. Procentvis overgår stigningen i omsætningen dermed stigningen i besøgstal, som i samme periode steg med tre pct.. Den øgede omsætning dækker blandt andet over en generelt stigende prisudvikling. Kun to ud af 15 VPAC-institutioner oplevede i 2023 et mindre fald i omsætningen.

Omsætningen er dermed næsten tilbage på niveau med før corona, hvor der i 2019 var en samlet omsætning på 305 mio. kr. Det svarer til, at 2023-omsætningen var på 97 pct. af 2019-niveauet. Der er dog ikke i sammenligningen korrigeret for inflation.

Lille Vildmosecentret: Socialt ansvar på nordjysk

Lille Vildmosecentret er en lokal dynamo for udvikling i Lille Vildmose, og løfter et stort socialt ansvar gennem omfattende aktivitetsprogrammer, der skaber innovation og vækst i området. Centret tilbyder praktikpladser til 1-2 studerende årligt og samarbejder med jobcentre og kriminalforsorgen for at støtte jobprøvning og samfundstjeneste. Med 30-35 frivillige, der hjælper med reception, café, guidning og vedligeholdelse, bidrager centret til at skabe faste gøremål og socialt netværk for de frivillige. Det stærke fællesskab og følelsen af at bidrage med noget nyttigt er drivkraften bag de frivilliges engagement.

Bæredygtighed

5 ud af 15

VPAC-institutioner er certificeret "Green Attraction"

Miljø- og klimamæssig bæredygtighed

VPAC-institutionerne har forskellige udgangspunkter for at arbejde med at reducere deres miljø- og klimamæssige aftryk. Nogle er overvejende udendørs attraktioner med mindre bygningsmasse og energiforbrug, og andre er overvejende indendørs attraktioner med højere energiforbrug.

Flere arbejder strategisk med at reducere deres aftryk gennem eksempelvis certificeringer. I samarbejde med Danske Zoologiske Haver & Akvarier (DAZA), Organisationen Danske Museer (ODM), Foreningen af Forlystelsesparker i Danmark (FFD) og HORESTA er Sammenslutningen af Videnspædagogiske Aktivitetscentre i Danmark gået sammen om at etablere certificeringsordningen Green Attraction. Sammenslutningen bidrager til en samlet styregruppe, som særligt står for udviklingen af ordningen og kriterierne.

AQUA Akvarium & Dyrepark, Experimentarium, Fjord & Bælt, Universe og Økolariet har alle opnået certificering som "Green Attraction".

Derudover spiller VPAC-institutioner med natur og videnskab som formidlingsområde en helt central rolle i at oplyse om menneskers effekt på miljø, klima og biodiversitet, men også i forhold til at inspirere til bæredygtig adfærd hos såvel børn som voksne. Det omfatter også at bringe særligt børn tættere på og mærke naturen, i en tid hvor færre børn end tidligere tilbringer tid i det fri.

Ribe VikingCenter: Socialt frivillignetværk

Ribe VikingCenter er begunstiget af et stort netværk af frivillige, som spænder fra "vikinger" med hele udstyrspakken og lyst til at deltage i levendegørelse og formidling, til dem der mere bag kulissen hjælper med vedligehold af bygninger og udstyr. Frivilligkoordinatorer sørger for struktur, kommunikation, facilitering og det sociale aspekt. Netværket er blevet stærkere og meget socialt inkluderende, efter at centeret har fået kræfter, der er dedikeret til at skabe gode frivilligrammer og løse opgaver til fælles glæde. Ved målrettet at gå efter at engagere lokalt er Ribe VikingCenter lykkedes med at styrke relationen til lokalområdet og arbejder proaktivt med næste generation af frivillige. I sæson 2023 talte fællesskabet 1.017 frivillige fra ind- og udland.

Universe: Certificering og høje ambitioner

Hos Universe har Green Attraction-certificeringen lagt grundlaget for arbejdet med bæredygtighed. Gennem de mange forskellige krav har certificeringsprocessen bidraget til konkrete forandringer og skabt grobund for endnu flere. Attraktionen arbejder blandt andet med affaldssortering, energi- og ressourcebesparelser samt klimavenlige fødevarer. For andet år i træk har Universe offentliggjort en ESG-rapport, der sætter fokus på de forskellige aspekter af bæredygtighed på en transparent måde. En væsentlig del heraf er CO₂-regnskabet, som har åbnet vores øjne for fordelingen af CO₂-belastningen. Universe har sat sig for at reducere sine udledninger i scope 1 og 2 til næsten 0 inden 2026.

Social bæredygtighed

VPAC-institutionerne løfter en vigtig samfundsopgave gennem deres arbejde med social bæredygtighed. Flere institutioner er socialøkonomiske virksomheder, hvor arbejdet med at inkludere og støtte personer på kanten af arbejdsmarkedet er en udbredt fællesnævner.

Samarbejdet med kommunerne og andre aktører om særlige jobforløb anvendes i vidt omfang, ligesom institutionerne tilbyder en fod ind på arbejdsmarkedet til både unge, ældre og ufaglærte. Samtidig fokuserer mange institutioner på et stærkt samarbejde med frivillige. Det skaber inkluderende og støttende lokale fællesskaber, der bidrager til den engagerede faglige formidling.

NaturBornholm: Grøn Dannelse

Grøn Dannelse fremmer forståelse og viden om natur og klima. Siden 2017 har NaturBornholm været tovholder i dette arbejde. Vi leder initiativgruppen for Grøn Dannelse, et stærkt netværk af pædagoger, lærere, skoleledere, skoletjenesten og NaturBornholm. I begyndelsen arbejdede vi med pædagoger og lærere, men har italesat grøn dannelse politisk, så det nu er en kerneværdi i regionkommunens skolevisioner. Der eksisterer nu velfungerende grønt netværk både for pædagoger og lærere, som inspirerer og udvikler hinanden. Hvert år afholder vi en Grøn Dannelse konference, hvor mere end 100 lærere, pædagoger, skoleledere og politikere deltager i oplæg og workshops.

Vadehavscentret: Vinder af bæredygtighedsprisen i European Museums Award 2021

Attraktioner og museer bør være rollemodeller for en fremtidig udvikling, og derfor har centret arbejdet med bæredygtighed siden ny åbningen i 2017. Vadehavscentret arbejder med bæredygtighed på flere niveauer. Centret er selvforsynende med jordvarme og delvist med solceller, og arbejder på at få yderligere 2 – 300 solceller for at øge centrets selvforsyning. Centrets café har guldmærke i økologi med op til 96 pct. økologisk indkøb. Rundt om det nye center er anlagt en eng, der summer af insekter og biodiversitet. Centret laver 900 aktiviteter om året og kører et stort sælprojekt med Aarhus Universitet for at udvikle bæredygtig turisme. Endelig ombyggede centret en bygning og genbrugte bygningens mure for at spare råstoffer, og hovedbygningen blev tækket med danske tagrør ud fra tankerne om bæredygtigt byggeri.

Historiecenter Dybbøl Banke: Tilskud sikrer dybdegående og målrettet formidling

Det årlige tilskud til Historiecenter Dybbøl Banke sikrer kvaliteten, udviklingen og gennemførelsen af historiecenterets formidlingsaktiviteter, herunder specielt undervisningsforløbene til grundskole og ungdomsuddannelserne. Aktiviteter som ellers ikke ville kunne gennemføres, da de ikke er økonomisk rentable. Dertil kommer, at formidlingsaktiviteterne i skoleforløbene danner grundlag for højsæsonens mange publikumsaktiviteter og dermed er kernen i historiecenterets formidling med vægt på hands-on og personbåren formidling. Uden tilskuddet ville historiecenteret med andre ord være et mindre besøgssted, hvor gæsterne ikke mødte andre end personen i billetsalget og den samme udstilling år efter år.

Sagnlandet Lejre: Ud i naturen & ind i historien med Dyrenes Sagnland

Generøs støtte på 52,3 mio. kr. fra Annie og Otto Johs Detlefs Fonde, efterår 2022 har sat Sagnlandet Lejre i gang med Projekt Dyrenes Sagnland. Formål er tilgængelighed og styrket formidling af natur og historisk dyrehold. En Vinterstald vil give børnegrupper mulighed for staldbesøg med naturvejleder. Den Vilde Vej bliver en 330 m lang, slynget, kørestolsvenlig panoramasti gennem og over vildsvin- og uroksefolde i op til 7 meters højde i unikt morænelandskab. Det Grønne Hus på 330 m² bliver udstillingshus med friluftscene for formidling af samspil ”dyr-menneske-landskab” gennem oldtiden. Takket være fondsstøtte vil børn og voksne sammen og aktivt opleve natur som levende historie.

Tilskud

De Videnspædagogiske Aktivitetscentre har til fælles, at de alle modtager et drifts-lignende tilskud fra Børne- og Undervisningsministeriet, som institutionerne hvert år skal ansøge ministeriet om. Størrelsen på puljen fastlægges i de årlige finans-love.

VPAC-institutionerne modtog sammenlagt 17,6 mio. kr. fra Børne- og Under-visningsministeriet. Det er en stigning på fem pct. fra 2022. Det skyldes statslig løn- og prisregulering, som dog ikke står på mål med den faktiske inflation og lønudvikling. Reguleringen overstiges ydermere af fortsat beskæring af puljen med omprioriteringsbidrag på 2 pct. Den fortsatte nedskæring står i kontrast til driftsbe-villinger til kulturinstitutioner under Kulturministeriets ressort, som blev fritaget for omprioriteringsbidrag med finanslovsaftalen i 2020.

I gennemsnit modtog hver VPAC knap 1,2 mio. kr. i statsligt tilskud. Til sammenlig-ning svarer det til mindsteniveauet for tilskud til statsanerkendte museer, som var på 1,1 mio. kr. Dette niveau er dog løftet for de statsanerkendte museer fra 2025 med aftalen om en ny museumsreform, hvor det laveste grundtilskud løftes fra 1,1 mio. kr. til 1,5 mio. kr. Det bemærkes endvidere, at gennemsnittet dækker over en stor variation i tilskud for de 15 VPAC-institutioner, hvor det mindste tilskud udgjorde 175.000 kr. i 2023.

I finanslovsaftalen for 2024 modtog VPAC-institutionerne en samlet et-årig ekstra-bevilling på 3,5 mio. kr. Efter enigt ønske fra VPAC-institutionerne, blev ekstrabe-villingen som udgangspunkt fordelt ligeligt mellem de 15 institutioner. Bevillingen har været et vigtigt bidrag til, at institutionerne har kunne løfte deres inddragende formidlingsaktiviteter i 2024.

Kommunerne er desuden vigtige bidragsydere til VPAC-institutioner. To ud af tre institutioner modtager driftstilskud fra en eller flere kommuner. Størrelsen på disse tilskud overstiger samlet set den statslige pulje, i det der i 2023 blev ydet 23,2 mio. kr. i kommunale driftstilskud.

De VPAC-institutioner, der modtog driftstilskud fra deres kommune, fik i gennem-snit tildelt 2,3 mio. kr. årligt. Alle disse institutioner fik enten fastholdt eller øget deres kommunale driftstilskud i 2023. Sammenlagt er de steget med fire pct. fra 2022 til 2023.

23,2 mio. kr.

i kommunale driftstilskud i 2023

17,6 mio. kr.

i statsligt drifts-lignende tilskud
i 2023

Derudover modtog syv VPAC-institutioner i 2023 en række øvrige kommunale bevillinger for sammenlagt 2,8 mio. kr.. Det er eksempelvis særskilte bevillinger til samarbejdsaftaler om undervisningsforløb. Det udgør en stigning på 27 pct. fra 2022, som primært skyldes at der er institutioner der har indgået nye aftaler, som overstiger værdien af de ophørte aftaler hos andre institutioner.

Det statslige tilskud udgør dermed knap 6 pct. af omsætningen. Indregnes de kommunale driftstilskud og bevillinger, udgør de samlede offentlige tilskud knap 15 pct. af omsætningen.

Ulige vilkår

Det kommunale engagement i centrene kan tage flere former. Der er således forskel på, om kommunen eksempelvis ejer bygningerne og arealerne, og om der opkræves husleje af centrene. Otte ud af 15 VPAC-institutioner får opkrævet husleje, hvoraf flere heraf har til huse i kommunale bygninger. For disse otte institutioner udgør huslejeudgiften i sig selv 19,5 mio. kr. i alt. For nogle er det sammenfaldende med et kommunalt driftstilskud. Huslejeudgifterne for disse institutioner er som udgangspunkt fastholdt på 2022-niveau, men enkelte har oplevet stigninger. En enkelt institution er desuden i perioden blevet fritaget for husleje gennem en ny aftale.

Forskellen i ejerskab er også en af årsagerne til, at der er ulige vilkår mellem VPAC-institutioner med hensyn til fritagelse for grundskyld. Nogle VPAC-institutioner er fritaget på grund af det kommunale ejerskab, og andre er i kommuner, hvor kommunen aktivt har valgt at fritage kulturinstitutioner for grundskyld som det er muligt i lov om kommunal ejendomsskat. Kun én VPAC-institution betalte i 2023 grundskyld til kommunen, imens to er delvist fritaget. De øvrige VPAC-institutioner var fritaget for at betale grundskyld.

Fjord&Bælt: Forsknings- og formidlingscenter

Et nyt byggeri til en tilbygning med skoletjeneste, odderhave, multital, udstillinger samt ny cafe og butik, starter på Fjord&Bælt i primo 2025 og forventes færdigt i første halvdel af 2026. Bevillingen til byggeriet kommer fra en generøs donation fra A.P. Møller Fonden, og Kerteminde Kommune støtter også projektet. Tilbygningen vil højne kvaliteten af centrets formidling om det danske havmiljø. De eksisterende udstillinger bliver samtidig gentænkt og aktualiseret, så hele huset får et fælles narrativ. Dermed kan Fjord&Bælt blive en mere markant stemme om det danske havmiljø.

Fondsstøtte

På linje med andre kulturinstitutioner er de Videnspædagogiske Aktivitetscentre afhængige af fondsdonationer til udvikling af formidlingsrammer, udstillinger, renoveringer og nybyggerier.

I alt i perioden 2021 til 2023 modtog VPAC-institutionerne 106,3 mio. kr. i udviklingsstøtte fra fonde. Det svarer til en samlet gennemsnitlig årlig fondsstøtte på 35,4 mio. kr. i perioden, og at hver VPAC i gennemsnit modtog knap 2,4 mio. kr. årligt fra fonde. Det er et fald sammenlignet med opgørelsen for perioden 2020 til 2022, idet der er nogle store enkeltstående fondsbevillinger fra 2020, der ikke længere er inkluderet.

Det dækker dog også over en betydelig variation, der spænder fra 25.000 kr. til 41 mio. kr. i den samlede periode. Det er særligt to institutioner, der har sikret store fondsbevillinger fra 2021 til 2023, og disse to står for 78 pct. af den samlede udviklingsstøtte fra fonde. Både mindre og større fondsbevillinger er en nødvendig del af at udvikle centrenes formidling.

De Videnspædagogiske Aktivitetscentre har også været aktive til at søge fondsstøtte i 2023. Fordelt på otte institutioner er der rejst tilsagn om knap 156 mio. kr. Her ses der også en betydelig koncentration, hvor 90 pct. af de rejste fondsmidler er hos tre institutioner med omfattende projekter.

Driftstilskud fra fonde eller øvrige offentlige instanser er mindre udbredt, navnlig da fondsstøtte som udgangspunkt er projektbaseret til eksempelvis aktiviteter eller byggerier. Disse udgjorde 53,2 mio. kr. i 2023, hvilket er en stigning på 14 pct. fra 2022. Otte ud af 15 VPAC-institutioner modtog denne type tilskud i 2023. Ud af de 53,2 mio. kr. er 45,3 mio. kr. tilskud fra private fonde til Universe

106,3 mio. kr.

i udviklingsstøtte fra fonde
i 2021 – 2023

155,8 mio. kr.

i tilsagn om ny fondsstøtte
rejst i 2023

**Vil du vide mere om de Videnspædagogiske Aktivitetscentre
eller foreningens arbejde, er du velkommen til at kontakte os:**

Bestyrelsesleder Kim Gladstone Herlev

kimh@experimentarium.dk

Tlf.: 3927 3333

Mobil: 2287 0793

Chef for DI Turisme, Kultur & Oplevelser Lars Bertolt Winther

labw@di.dk

Tlf.: 3377 3794

Mobil: 5218 5925